

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО ЦЕНТРАЛЬНОГО БЮРО ІНТЕРПОЛУ

Розглянуто питання юридичної відповідальності Національного центрального бюро Інтерполу та його посадових осіб за міжнародним і національним законодавством.

Ключові слова: юридична відповідальність; міжнародна відповідальність; адміністративна відповідальність.

Рассмотрен вопрос юридической ответственности Национального центрального бюро Интерпол и его должностных лиц по международному и национальному законодательству.

Ключевые слова: юридическая ответственность; международная ответственность; административная ответственность.

In this paper the special role given to the question concerning the liability of National Central Offices Interpol and its officials as under international law and the national.

Keywords: legal responsibility; international responsibility; administrative responsibility.

Невід'ємною частиною адміністративно-правового статусу Національного центрального бюро є відповідальність, що настає в разі порушення ним законності, прав особи чи визначених у міжнародно-правових договорах обов'язків перед Міжнародною організацією кримінальної поліції – Інтерполом як її члена під час виконання своїх завдань і функцій. Відповідальність Національного центрального бюро, урахувавши його статус як міжнародної (міжурядової) організації, може наставати як за національним, так і міжнародним законодавством. Під час визначення відповідальності норми міжнародного права домінують над нормами національного права.

Національне центральне бюро Інтерпол входить до структури однієї з найчисельніших міжнародних організацій, що дає їй право бути суб'єктом міжнародного права та можливість нести міжнародно-правову відповідальність за невиконання обов'язків перед самою організацією або її членами [1, с. 199; 2, с. 340–345; 3].

В Україні визнано пріоритет міжнародного права над національним, що випливає з Декларації про державний суверенітет України, Конституції України, законів України “Про міжнародні договори України”, “Про дію міжнародних договорів на території України”. Відповідно до ст. 2 Закону України “Про міжнародні договори України”, міжнародні договори укладають з іноземними державами та міжнародними організаціями від імені України, Уряду, міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, зокрема й Міністерства внутрішніх справ як Національного центрального бюро України, що ратифіковані нашою державою.

Відповідальність Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерполу має особливості, що випливають з її правосуб’єктності. Міжнародне право визначає, що міжнародні організації є суб’єктами міжнародно-правових відносин і суб’єктами міжнародних домагань.

Відповідальність Національного центрального бюро як члена Інтерполу передбачена в Статуті Інтерполу та в низці універсальних міжнародних договорів, прийнятих цією організацією та її членами.

Міжнародно-правова відповідальність Національного центрального бюро настає в разі порушення ним статутних зобов’язань, чинних норм загального міжнародного права чи норм внутрішнього права Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерполу.

Національне центральне бюро за міжнародним законодавством може нести як політичну, так і матеріальну відповідальність. Політична відповідальність Національного центрального бюро можлива в разі прийняття дискримінаційного рішення, з обмеженням державного суверенітету як членів, так і не членів організації; порушення положень угоди про штаб-квартиру, неправомірне застосування збройних сил тощо. Матеріальна відповідальність Національного центрального бюро може мати два наслідки:

- 1) безпосередню відповідальність;
- 2) солідарну відповідальність Національного центрального бюро і держав-членів Інтерполу.

Національне центральне бюро несе відповідальність за протиправну поведінку своїх виконавчих органів (робочий апарат Укрбюро Інтерполу) і посадових осіб Укрбюро (керівник, перший заступник керівника та ін.).

У разі порушення Національним центральним бюро норм міжнародного права, що призвело до настання міжнародно-правової відповідальності, до Бюро міжнародною спільнотою, а саме Міжнародною організацією кримінальної поліції – Інтерполем та її членами, може бути застосовано міжнародно-правові санкції.

До Національного центрального бюро може бути застосовано санкції, що здійснюються з допомогою міжнародних організацій:

1. *Призупинення прав і привілеїв, що випливають з членства в Міжнародній організації кримінальної поліції – Інтерполі* може бути добровільним або у формі санкції. За умов добровільного призупинення членства держави, вона не припиняє юридичного зв’язку, натомість у формі санкцій активна участь в Інтерполі примусово припиняється. Зазначену санкцію накладають за такі дії:

а) несплату внеску (постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 1992 р. № 555 встановлено розмір вступного та річного внесків як члена організації);

б) несплату внесків в одному з головних органів організації;

в) несплату внесків лише в головних органах організації;

г) несплату внесків у всіх органах організації;

г) порушення міжнародних нефінансових зобов'язань (наприклад, порушення документообігу в Міжнародній організації кримінальної поліції – Інтерполі);

д) порушення статутних нефінансових зобов'язань (невиконання рішень, прийнятих Генеральною асамблеєю).

2. Позбавлення права на представництво в органах Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерполі може бути у формі:

а) недопущення держави-правопорушниці до роботи в цих органах (наприклад, участь у сесіях Генеральної асамблеї, яку проводять раз на рік);

б) необрання її представників у ці органи (наприклад, необрання делегата від країни-учасниці до Генеральної асамблеї);

в) незапрошення на її засідання, наради, конференції (наприклад, незапрошення на підсумкове засідання, що проводять постійно після закінчення щорічної сесії Генеральної асамблеї).

3. Позбавлення права на отримання допомоги може бути у формі припинення фінансової, технічної, гуманітарної, економічної, культурної, медичної та іншої допомоги.

4. Відмова у членстві в Міжнародній організації кримінальної поліції – Інтерполі може бути у формі виключення з її членства.

Виключення Національного центрального бюро з міжнародного спілкування тягне за собою:

розрив економічних зносин;

розрив військового співробітництва, транспортного зв'язку (наприклад, недопущення до баз даних Інтерполу; відключення від спеціалізованої електронної пошти Інтерполу тощо);

розрив можливих політичних зносин тощо.

Таким чином, норми міжнародного права встановлюють політичну та матеріальну відповідальність як самого Національного центрального бюро Інтерполу в Україні, так і посадових осіб за вчинення ними міжнародних правопорушень. Водночас норми національного законодавства передбачають лише можливість настання цивільно-правової відповідальності для Національного центрального бюро як юридичної особи та юридичну відповідальність для посадових осіб Бюро.

Залежно від того, які правові норми порушено, правопорушення поділяють на злочини, адміністративні проступки, цивільні делікти, дисциплінарні проступки. Юридичну відповідальність поділяють на кримінальну, адміністративну, цивільно-правову та дисциплінарну.

Чинні Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кримінальний кодекс та Кодекс України про працю суб'єктами адміністративної, кримінальної та дисциплінарної відповідальності визначають лише фізичних осіб, натомість нормами Цивільного кодексу України встановлено відповідальність юридичних осіб публічного та приватного права. Зважаючи на компетенцію та повноваження Національного центрального бюро, слід зазначити, що останній є юридичною особою публічного права.

Кодексом передбачено, що орган державної влади, орган влади Автономної Республіки Крим, орган місцевого самоврядування, фізична особа або юридична особа, рішеннями, діями або бездіяльністю яких порушено особисте немайнове право фізичної особи, зобов'язані вчинити необхідні дії для його негайного поновлення (ст. 276) [4].

Відсутність адміністративної, кримінальної відповідальності Національного центрального бюро зумовлена переважно тим, що нині законодавець не приділяє уваги питанню відповідальності юридичних осіб.

Однак низка нормативних актів, які стосуються податкового, антимонопольного законодавства, законодавства про підприємницьку діяльність, інформаційного законодавства й інших, дає можливість стверджувати, що суб'єктами адміністративної відповідальності можуть бути і юридичні особи, зокрема Національне центральне бюро.

Керівництво роботою робочого апарату Укрбюро Інтерполу здійснює керівник, якого призначають наказом Міністерства внутрішніх справ України.

Досліджуючи питання відповідальності посадових осіб Укрбюро, потрібно приділяти увагу відповідальності не лише керівника, а і його заступника, адже вони є посадовими особами робочого апарату Укрбюро та несуть підвищену відповідальність за власні дії.

Правовий статус посадових осіб Укрбюро передбачає: по-перше, наявність владних повноважень як внутрішньоорганізаційного (керівники, заступники керівників), так і зовнішнього характеру (керівники, заступники керівників); по-друге, можливість виступати в межах своєї компетенції від імені держави під час реалізації зовнішньодержавної політики, безпосередню причетність за напрямом роботи до підготовки та прийняття державно-управлінських рішень Укрбюро; по-третє, наявність гарантій соціально-правового захисту; по-четверте, підвищену відповідальність як за власні дії, так і за діяльність (бездіяльність) підлеглих працівників.

Традиційно визначають дві підстави юридичної відповідальності: 1) на підставі чого особа може нести юридичну відповідальність (правова підстава); 2) за що особа може нести юридичну відповідальність (фактична підстава) [5, с. 71]. Так, правовою підставою юридичної відповідальності є правові норми, що містяться в чинному законодавстві України. Фактичною підставою застосування юридичної відповідальності є, як правило, учинення правопорушення.

Норми чинного законодавства України передбачають настання адміністративної, кримінальної, цивільно-правової та дисциплінарної відповідальності посадових осіб робочого апарату Укрбюро.

У контексті цієї статті розглянемо один з видів юридичної відповідальності посадових осіб – адміністративну відповідальність.

Адміністративна відповідальність посідає одне з вагомих місць у системі заходів забезпечення належного виконання правових норм. Вона є наслідком учинення антигромадського діяння, забороненого адміністративно-правовими нормами; нерозривно пов'язана з державним примусом, настанням негативних для правопорушника правових наслідків; встановлена правовими нормами й полягає в застосуванні, реалізації санкцій правових норм; є засобом охорони встановленого в державі правового порядку; супроводжується державним і суспільним осудом правопорушника щодо вчиненого ним антигромадського діяння; реалізується в установлених законодавством процесуальних формах.

Своє вираження адміністративна відповідальність знаходить у застосуванні певних видів адміністративних стягнень, специфічних за змістом і відмінних від заходів кримінального покарання, дисциплінарного впливу та цивільно-правової відповідальності. Адміністративні стягнення накладає значна кількість органів, яким таке право надано законодавством України і перелік яких міститься в Кодексі України про адміністративні правопорушення та деяких інших законодавчих актах.

У положеннях окремих норм законів передбачено настання адміністративної відповідальності, що може настати і для посадових осіб Національного центрального бюро. Аналіз вибіркового нормативно-правових актів дає змогу визначити види адміністративних правопорушень, що можуть учинити посадові особи Бюро.

У разі порушення прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав й інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, інших суб'єктів під час здійснення ними владних управлінських функцій на основі законодавства, зокрема на виконання делегованих повноважень, фізичні та юридичні особи можуть звертатися за захистом до адміністративних судів. Порядок оскарження будь-яких рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень, крім випадків, коли щодо таких рішень, дій чи бездіяльності Конституцією чи законами України встановлено інший порядок судового провадження, визначається Кодексом адміністративного судочинства [6].

У ст. 4 Закону України “Про заходи запобігання і протидії корупції” [7] передбачено, що особи рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ (керівник робочого апарату Бюро за граничним спеціальним званням, дисциплінарними правами й умовами оплати праці прирівнюється до начальника головного управління Міністерства внутрішніх справ) є суб'єктами відповідальності за корупційні правопорушення.

Оскільки посадові особи Бюро є суб'єктами відповідальності за адміністративні корупційні правопорушення, на них поширюються обмеження щодо здійснення заборонених дій посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави, які не сумісні з виконанням посадових обов'язків, зокрема:

займатися підприємницькою діяльністю особисто або через довірених чи підставних осіб, бути повіреними третіх осіб у справах державного органу, у якому вони працюють, а

також виконувати роботи на умовах сумісництва (крім наукової, викладацької, творчої діяльності, а також медичної практики);

сприяти, використовуючи службове становище, фізичним і юридичним особам у здійсненні ними підприємницької діяльності, а також в отриманні субсидій, субвенцій, дотацій, кредитів чи пільг, з метою незаконного одержання за це матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг;

використовувати не за цільовим призначенням засоби матеріально-технічного, фінансового та інформаційного забезпечення, інше службове майно чи службову інформацію;

відмовляти фізичним і юридичним особам в інформації, надання якої передбачено правовими актами, умисне затримувати її, надавати недостовірну чи неповну інформацію;

отримувати від фізичних і юридичних осіб винагороду (подарунки, грошові заохочення, позики, послуги, оплату розваг, відпочинку, транспортних витрат та інші винагороди), що пов'язана з виконанням посадових обов'язків;

використовувати службове становище в інтересах політичних партій, громадських, зокрема релігійних, об'єднань для пропаганди. У державних органах не можна створювати структури політичних партій, релігійних, громадських об'єднань, за винятком професійних спілок, тощо.

Так, у главі 13-А Кодексу України про адміністративні правопорушення [8] передбачено відповідальність посадових осіб, зокрема й керівника Укрбюро та його заступників, які є суб'єктами вчинення корупційних правопорушень, за такі адміністративні корупційні правопорушення:

а) порушення обмежень щодо використання службового становища (ст. 172-2);

б) порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (ст. 172-4);

в) незаконне використання інформації, що стала відома особі, у зв'язку з виконанням службових повноважень (ст. 172-8);

г) невжиття заходів щодо протидії корупції (ст. 172-9).

Главою 15 Кодексу визначено настання адміністративної відповідальності посадових осіб у таких випадках:

а) порушення законодавства про державну таємницю (ст. 212-2);

б) порушення права на інформацію (ст. 212-3);

в) порушення порядку обліку, зберігання та використання документів й інших носіїв інформації, які містять конфіденційну інформацію, що є власністю держави (ст. 212-5);

г) здійснення незаконного доступу до інформації в інформаційних (автоматизованих) системах, незаконне виготовлення чи розповсюдження копій баз даних інформаційних (автоматизованих) систем (ст. 212-6).

Таким чином, розглянуто відповідальність Національного центрального бюро Інтерполу, зокрема, за міжнародним і національним законодавством.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Черкес М. Ю. Міжнародне право : [підруч.] / Черкес М. Ю. – К. : Знання, 2000. – 292 с.
2. Дмитрієв А. І. Міжнародне публічне право : [навч. посіб.] / А. І. Дмитрієв, В. І. Муравйов. – [Стер. вид.]. – К. : Юрінком Інтер, 2001. – 640 с.
3. Баймуратов М. О. Міжнародне право / Баймуратов М. О. – Х., Одіссей, 2001. – 672 с.
4. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.
5. Самошенко И. С. Ответственность по советскому законодательству / И. С. Самошенко, М. Х. Фарукшин. – М. : Юрид. лит., 1971. – 191 с.
6. Кодекс адміністративного судочинства : Закон України від 6 лип. 2005 р. № 2747-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35–36, 37. – Ст. 446.
7. Про засади запобігання і протидії корупції : Закон України від 7 квіт. 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

[http:// www.zakon.rada.gov.ua](http://www.zakon.rada.gov.ua).
8. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон УРСР від 18 груд. 1984 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – № 51. – Ст. 1122.